

“YAZI” VE “YAZIM” KAVRAMLARININ DİLİN “ANLAM” VE “SES” ÖGELERİYLE İLİŞKİSİ

*Adnan KARADÜZ**

ÖZET

Dilin gayesi düşünce alışverişini sağlamak, yani *anlamı* aktarmak olduğuna göre yazı dilinin de bu bağlamda önemli işlevi vardır. Anlamın oluşması, yazılı ifadenin doğru ve yazım kurallarına uygun bir şekilde kullanılmasına bağlıdır. Yazı, dilin kurallarıyla uyum sağladığı sürece düşünce ya da anlamı biçimlendirir. Temel işlevi *anlam* taşıyıcı bir öge olan dilin, yazılı olarak ifade edilmesinde yazının imkânları ölçüsünde değer kazandığını dikkate almak gerekir.

Yazılı anlatımın varlığı dilin kurallarına ve düşüncenin varlığına dayanır. Düşünce ise yazılı anlatımla gelişir, derinleşir. Yazım kuralları, dilin gelişme sürecinde ortaya çıkan dil bilgisi kurallarına bağlı olarak biçimlenir. Öyleyse yazı-yazım ikilisiyle dil dizgesi arasında bir ilişki vardır. Dil dizgesinin temeli anlam ve ses ögelerine bağlı olduğundan, bu araştırmada yazı-anlam ve yazım-ses ilişkisi eleştirilmeye çalışılmaktadır. Böylece yazım kurallarıyla dilin *anlam* ve *ses* dizgeleri arasındaki ortak yapılar çalışılacaktır.

Araştırmada ortaya konan tezin desteklenmesi için *anlam-yazı*, *yazım-ses* ilişkileri alan yazından destek alınarak açıklanmıştır. Daha sonra Türk Dil Kurumu tarafından 2005 yılında çıkarılan yazım kılavuzundaki örneklerde bu ilişkinin varlığı eleştirel bir yaklaşımla tartışılmıştır.

Sonuç olarak Türkçenin yazım kurallarının, anlam ve ses özellikleri esas alınarak yapılandırıldığı, bazı anlam olaylarının dilin yazım kurallarına yansıtılmadığı, sesçil bir alfabenin Türkçenin ses söyleyişine uygun olduğu görüşüne varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: dil dizgesi, yazı, yazım, anlam ve ses.

* Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi.

**THE RELATIONSHIP BETWEEN THE CONCEPTS OF
“LITERARY” AND “WRITING” WITH “MEANING”
AND “PHONIC” COMPONENTS OF LANGUAGE**

ABSTRACT

Since the aim of language (communication) is to transfer the *meaning*, written language has an important function in this context. The meaning to be formed through written language depends on written expression to be correct and accomodating gramer rules. Writing shapes thought or meaning provided that it conforms with rules of the language. It should be taken into consideration that when expressed in written format, language, whose basic function is conveying meaning, gains value depending on the possibilities of writing.

The existence of written expression depends on the rules of the language and the existence of thought. The rules of writing gets formalised in connection with gramer rules that emerges through the development process of the language. Then, there is a relation between gramer and both scripture (literary) and writing. Since the meaning and sound components lies in the foundation of gramer, this paper criticizes the relationships between scripture (literary) and meaning and writing and sound. In doing so, the common structure between the rules of writing and meaning and sound systems of the language will be analysed.

In order to support above mentioned argument of the paper, the relationships of meaning-scripture (literary), and of writing-sound are explained based upon relevant literature. next, the existence of such relationship is critically analysed though the examples taken from “writing guidance” published by Turkish LAnguage Institution in 2005.

In conclusion, the rules of writing in Turkish is constructed based upon the characteristics of meaning and sound. however, some of the meaning cases are not reflected in the rules of language writing. Therefore, phonetic alphabet and expression suits Turkish language.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/6 Fall 2008

Key words: Language system, scripture (literary), writing, meaning and phonic.

Dil anlam ve ses öğelerinden oluşan dizgesel bir yapıya sahiptir. Dilin tanımlanmasında ve niteliklerinin açıklanmasında bu iki temel ögenin ayrıntılı bir şekilde betimlenmesi oldukça önem taşır. Dilin yazılı ve sözlü olarak kullanılmasında ortaya çıkan toplumsal ve bireysel alışkanlıkların tespit ve izah edilebilmesi için dilin anlam ve ses öğelerinin oluşturduğu dizgesel yapının irdelenmesi gerekir. Varlığı bu iki temel öğeye ve bu öğelerin işleyişine dayanan dil olgusunu Martinet, “çift eklemlilik” kavramı başlığı altında izah etmektedir. Andre Martinet’in düşüncesi, dilin iki eklemlilik düzeyine dayandığını, bunların da ayrıştırılabilir nitelikte anlamlı birimler ve ses birimlerden oluştuğunu temel almaktadır.

“Birinci eklemlilik düzeni, tümceleri ya da sözceleri oluşturan en küçük anlamlı birimlerden, başka bir deyişle en küçük dil göstergelerinden kuruludur. Ve bu düzen hem göstereni hem de gösterileni ilgilendirir. Andre Martinet, anlamlı birimleri ikiye ayırır, sözlük biçimbirimleri ve görevli biçim birimler. Sözlük birimleri, anlamlı birimdir ve sözlük kesimine bağlanır; dil bilgisel nitelik taşımazlar. İkinci eklemlilik düzeni ise gösteren düzleminde gerçekleşir. Örneğin, çocuk anlam birimini gösteren düzleminde bölümlenmeyi sürdürürsek, ikinci eklemleme düzlemine geçer, tek başına anlamı olmayan, en küçük ayırıcı birimlere, ses birimlere ulaşırız. /Ç.o.c.u.k/ dizisindeki birimlerin hiçbiri tek başına anlamlı değildir. Ama bu ses birimlerin her birinin ayırıcı özellikleri, gösteren düzleminde anlamın temelidir.” (Kıran, 2006, 78).

Dilin kullanılış ve işleyişi, Martinet’in ortaya koyduğu bu anlam ve ses birimlerinin diziliş ve işlevine dayanır. Anlam birimleri ile ses birimleri her dilin kendi iç dünyasına ve dizgesel yapısına göre düzenlenir. Dilin sözlü kullanımında oluşan bu dizgesel yapı, daha sonra yazılı kullanımına yansır. Yazılı kullanımında oluşan kurallar ise dilin doğal gelişim sürecinde ortaya çıkan ses ve anlam dizgesine göre tespit edilir. Yazım kuralları, her ne kadar da dilin doğal gelişim süreciyle birlikte ve iç içe ortaya çıkmamış olsa da bir dilin yazım kurallarıyla o dilin anlam ve ses özellikleri arasında bir ilişki olduğu

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

kesindir. Çünkü *yazım* gelişigüzel kurallar bütünü değil, kaynağını dilin işleyişinden, kullanılışından alan dizgesel bir nitelik taşımaktadır.

Anlamalı birimlerle, dilin ses birimlerinin oluşturduğu dizgesel yapı dilin yazım kurallarına etki ettiğinden, yazımdaki her kuralın dilin ses ve anlam özelliklerine göre düzenlenmesi gerekir. Bu bakımdan dilin anlam ve ses özelliklerinin betimlenmesi önem arz etmektedir. Dilin gelişim sürecinde biçimlenen anlam ve ses birimlerin yer aldığı dilsel yapıların, niteliklerine göre doğru yazımla ifade edilebilmesi gerekir. Bu da dilsel yapıların işlevinin ve niteliklerinin yeterince tanımlanmasıyla mümkündür.

Yazı ve Anlam

Her yazılı metin ya da yazma çalışması, bireyin düşünsel ve duygusal gelişimine, toplumsallaşmasına, iletişim kurmasına destek veren bir olgudur. İnsan arayışlarını, öğrenmelerini ihtiyaçlarını dilin sınırlarında biçimlendirmekte, birçok öğrenmesini daha çok dilin yazılı kullanımda gerçekleştirmektedir. Aksan, “Dil, sözlü ve yazılı olarak iletişimde kullandığımız, doğduğumuzda hazır bularak edinmeye başladığımız, doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü, büyümlü bir düzendir, düşünme ve düşünüleni aktarma dizgesidir.” der. (Aksan, 2006, 13). Bilişsel gelişimini dil gelişimine bağılı olarak sürdüren insan, düşünce evrenini dil gelişimiyle birlikte zenginleştirmekte; bilgiyi yapılandırma sürecinde dilin dizgesel yapısıyla göstergelerinden yararlanmaktadır. Bu da demek oluyor ki düşünce becerisini dil-içi dünyada yapılandırarak geliştiren insan, dil gelişimiyle düşünce gelişimini iç içe birbirine bağılı olarak sürdürmekte, yazıyla da bunu daha üst bir değere taşımaktadır. Bu bakımdan temelde düşünsel bir olgu olduğu ifade edilen dil olgusu, yazının imkânlarıyla farklı bir kimlik kazanır.

Dil çok çeşitli, birbirinden farklı duygu ve düşüncenin yer aldığı evrendir. Dilin düşünce evreninde her bir öge, yazının kuralları içinde düzene girer, simgeleştirilir. Kocaman, dilin yazılı ve sözlü işlevini ifade ederken, “Dili yargılama yapmak, değerlendirmek, bağışlamak, övmek, kınamak, yakınmak buyruk vermek, yönetmek, çağırarak, onaylamak, uyarmak vb. için kullanırız; dille, tanım ve

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

açıklama yapar, karşılaştırır, geneller, duygularımızı dile getiririz; umudumuzu, umutsuzluğumuzu, sevgimizi, acımızı anlatırız. Bu işlevleri zaman, yer, sıklık, yoğunluk, süreklilik gibi kavramlar açısından dile getiririz. Bu yeni bakış açısına kısaca işlevsel kavramsal yaklaşım denmektedir.” (Kocaman, 1983, 379). Her türlü duygu ve düşüncenin aracı olan dil olgusu, yazılı anlatımda kullanıldığında söyleyişe daha derin mana, incelik ve zenginlik kazandırır.

Dilin kavramları yazılı anlatımın dünyasında anlam bakımından daha da değerini artırmakta, her bir düşünce ve duygu, yazılı ortamda daha geniş, daha ayrıntılı ifade imkanları bulmaktadır. Bu yüzden dilin kavram dünyasıyla bu kavramların yazıya taşınması, dile ve dilin işleyişine oldukça güç kazandırır. Her dilin söz varlığı yazılı anlatımla işlenerek yeni söyleyişler, sözcükler ve bu sözcüklerin kazandığı yan anlamlar ve mecazlarla gelişir. İşlendikçe değişen ve zenginleşen söz varlığı, yazımda kendi kurallarını oluşturur.

Her insan düşünce evrenini dilin kavramları dünyasında düzenlemekte, bakış açısı ve dünya görüşünü dilin kavramlar dünyasında olgunlaştırmaktadır. Aksan (2006), dilin yalnızca düşüncüyü aktaran, ileten bir dizge olmadığını aynı zamanda onu geliştiren, biçimlendiren bir dizge olduğunu ifade etmektedir. Valery de dilin düşüncüyü ister istemez düzenlediğini belirtmektedir. Martinet (1998) ise örgütlenmiş düşüncenin yine dille var olabileceğine dikkat çekerek bunun toplumla ilişkisine dikkat çeker. “Delacroix, dilin, mantıksal düşüncenin hem sonucu hem koşulu olduğunu belirtmiş, bazı araştırmacılar da düşüncenin kelimeye “yapışıklığından” söz etmişlerdir. Vendryes, söz ve düşüncenin iç içeliği üstünde durmuş, anlamların söz düzeyinde belirlediği, ifadeyle düşüncenin el ele ortaya çıktığı gösterilmiştir.” (Vendryes, Çev. Vardar, 2001) Humboldt’a göre ise dil düşüncenin gerçekleşmesinin koşuludur. Dilin asıl olan yanı, düşüncenin kendini bir gerçekleştirme koşulu olmasıdır. (Humboldt, Çev., Akarsu, 1998) Wittgenstein’a göre ise “Dilin sınırları düşüncenin sınırlarını oluşturur.” (Akt. Soykan, 1995, 23).

Dille düşünce arasındaki bu yoğun ilişkinin varlığı yazılı metinlerde ortaya çıkmakta, düşünce gerçek gücünü yazı düzleminde göstermektedir. Yazılı anlatım, düşüncenin işleyişine, gelişmesine ortam oluşturarak sözün, düşünceyle yoğun bir ilişki yaşamasına araç olmaktadır. Dilin iç dünyasını oluşturan kavramlar, yazının

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

dünyasında bireyin dil gelişimiyle birlikte düşünsel varlığını, bilgi birikimini biçimlendirmektedir. Birey kavramlarla duygu ve düşünce gelişimini biçimlendirirken düşünmeyi, zengin kavram dünyasına sahip olduğu oranda başarabilmektedir. Düşünce yazıda derinlik kazanırken yazı saygınlığını düşünceyle sergilemektedir.

F. De Saussure, yazının söz karşısındaki saygınlığını şöyle açıklar:

- “Bir kez sözcüklerin yazılı görüntüsü sürekli ve sağlam bir şey izlenimi uyandırır; yazıyı süre içinde dilin birliğini sağlamaya sesten daha elverişli buluruz. Bu bağ istediği kadar yüzeysel olsun, istediği kadar aldatıcı bir birlik yaratsın. Biricik gerçek bağ olan doğal ses bağından çok daha kolayca kavranır.
- Bireylerin çoğunda görsel izlenimler işitme izlenimlerinden daha belirgin, daha sürekli. Onun için de bu gibi kimseler daha çok görsel imgelere bağlanırlar. Yazı görüntüsü sesin yerini alarak kendini benimsetir.
- Yazınsal dil, yazıya tanınan bu haksız üstünlüğü bir kat güçlendirir. Yazın dilinin sözlükleri, dil bilgisi kitapları var. Okulda öğretim kitaba göre ve kitapla yapılır. Dil bir kurallar bütünüyle düzenlenmiş olarak ortaya çıkar. Bu kurallar bütünü de kesin bir kullanıma, başka bir deyişle yazıya bağlı bir yasadır. İşte, yazıya o denli önem kazandıran da budur. Sonunda, yazıyı öğrenmeden önce konuşmayı öğrendiğimizi unuturuz ve doğal bağıntı tersine döner.
- Dille yazım arasında uyumsuzluk oldu mu dil bilimciden başka birinin sorunu çözümleyebilmesi her zaman güçtür. Ama dil bilimciye söz hakkı tanınmadığı için, yazılı biçim ister istemez ağır basar. Çünkü yazılı biçime dayanan her çözüm daha kolaydır. Bu yüzden de yazı haksız yere önem kazanır.” (Saussure, 1998, 59)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

Yazma süreci her bireyin kavram edinmesine önemli ölçüde etki eder; yeter ki bireyler yazabilsin ya da yeter ki yazma alışkanlığı sahibi olabilsinler. Kavram geliştirmenin en verimli ve etkili yolu, yazmaktan yazarak zihinsel etkileşim yaşamaktan geçmektedir. Yazmak, düşünmeyi en yoğun halde yaşamaktır.

Yazma sürecinin önemsenerek bireylerin, düşünce evreninin ağlarını örmelerine, nitelik ve sınırlarını zenginleştirmelerine fırsatlar sunmak gerekir. Vygotsky (1998), dili, kavram öğrenme ile bilginin ve düşünmenin yapılanmasında bir araç olarak görür. “Düşünce ve dil, öz oluşum bakımından aynı doğrultuda gelişir.” (Vygotsky, 1998, 80). Dil ediniminin niteliğinin artırılması da yazma eğitimine bağlıdır. Ülgen, “Dil kullanım bilgisi bireyin anlam geliştirmesine yardımcı olur. Kavramların özellikleri, birer sözcükle ifade edilir ve kavramlar bir etkileşim ortamında öğrenilir. Bu nedenle dil kavram öğrenmede önemlidir. Öğrenilen kavramların kapsamı genişledikçe ve kavram sayısı artıkça dil daha da önem kazanır, söz dağarı genişler.” (Ülgen, 2001, 126) der.

İnsanlar kavramlarla düşünür, düşündüklerini dil göstergeleriyle anlatır. “Gösterge bir dilsel toplulukta, bilgi alışverişi sürecinde nesnenin, olguların ve kavramların fiziksel anlatımıdır. Göstergenin temel özelliği anlatma becerisini ve işlevini göstermektir.” (Kıran, 2006, 60) Bilgi, duygu ve düşünce evrenini dilin sınırlarıyla kuşatan insan toplumsal varlığını, iletişim becerilerini dilin dünyasında gerçekleştirmektedir. Gerçeklik, dilin kavram dünyasında imgeye dönüşmekte, insan belleğinde anlam kazanmaktadır. Böylece dil içi dünya, her gerçekliğin algılanarak tanımlanmasını sağlamaktadır. İnsan her türlü gerçekliği kavramlaştırarak yazıya aktarmaktadır. Düşünce gerçekliği yazının kurallarıyla birleştirilerek çok karmaşık bir süreç yaşar ve bu karmaşık süreçten yazı doğar.

“Dil, insana özgü bir yeti olan *simgeleştirme* yetisinin en yetkin biçimini oluşturur. Bu, çok genel olarak, gerçekliği bir göstergeyle gösterim yetisi ve göstergeyi de gerçekliğin gösterim yetisi olarak algılama, böylece bir şeyle başka bir şey arasında *anlamlama* bağlantısı kurma olarak anlaşılmalıdır. Bu yetiyi en genel biçimiyle ve dil dışında ele alalım. Bir simge kullanmak bir nesnenin belirgin yapısını ayırt etmek ve farklı bütünler içinde bu nesneyi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

belirleyebilme yetisidir. İşte insana özgü olan ve insanı düşünen bir varlık yapan da budur. Simgeleştirme yetisi gerçekten de kavramın yalnızca bir örneği olan somut nesneden ayrı olarak oluşmasını sağlar.” (Benveniste, 1995, 31). İnsan bu simgeleştirme yetisi nispetinde dilin göstergelerini oluşturmakla kalmaz, yazıyı, yazıyı oluşturan kuralları biçimlendirir.

“Dil temelde bilişsel bir olgudur. Her türlü öğrenmelerini dilin anlam ve ses imgesiyle yapılandıran birey, ses ve anlam imgesinden oluşan kavramları kısa süreli belleğinde tanımlayıp işledikten sonra uzun süreli bellekte depolamaktadır. Bu bakımdan bilgi öğrenme bilgiyi işleme, hatırlama durumlarıyla dilin kavramlarının yapılandırılması, hatırlanması aynı işlemdir. Birey anlamlandırdığı her uyarıcıyı dilin ses ve anlam imgesiyle hatırlamakta, daha sonra da ifade etmektedir. Soyut, somut varlıklarla birlikte, nesne, olay ve olgulardan oluşan birbiriyle ilişkili uyaranlar takımı zihinsel bir süreçten geçirildikten sonra kavramlaştırıldığından, her bir kavram ilişkili olduğu tasarım veya çağrışımlarıyla tanınıp hatırlanmaktadır.” (Karadüz, 2004, 54). Dil edinim süreciyle bilgi kazanımı eşdeğerde yürümekte, bellek bilgiyi dilin kavramlarıyla işlemektedir. Yazı bu öğrenme ve düşünme sürecinin en önemli aracı durumundadır.

Birey, üst seviyedeki öğrenmelerini, daha çok yazılı anlatım imkânlarından yararlanarak gerçekleştirmekte, dili kullanma sürecinde bir sürü zihinsel etkinlikler gerçekleştirmektedir. Dilde kullanılan her türlü simge ve kuralın tanınması ya da önceden öğrenilenlerin hatırlanması yazıyla iç içe ve birlikte yürümektedir. İnsan önceden uzun süreli bellekte depoladığı kavramları veya her seviyedeki bilgiyi onların dış dünyadaki temsilcileri olan varlıklarından algıladığı ses, renk, koku, şekil vs. gibi uyaranlarla hatırlamaktadır. Bu durum, dilsel iletişimle öğrenme arasında bir ilişki olduğunun göstergesidir. Guiraud, bu durumu dilsel anlamlama olarak adlandırmakta ve şöyle açıklamaktadır. “Bir ağaç görmesi ya da anımsamasıyla konuşucunun anlaşılmasında görsel imge ya da kavram (Ağaç 1) canlanır. Bu kavram çağrışım yoluyla sözcüğün işitimi imgesini uyandırır.” (Guiraud, 1999, 30). Daha sonra da bu söze veya yazıya yansır.

Dilin çok çeşitli bağlamlarda kullanılması sırasında yeni anlamlar, yeni ifade biçimlerinin elde edilmesi, dilin dizgesel bir yapının var olmasıyla ilgilidir. Sınırlı sayıdaki dilin kurallarını doğal

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

ortamda öğrenen her birey, bu kurallardan sınırsız sayıda yeni cümleler yeni sözcüler elde eder. Her söyleyişte dilin kuralları yeniden devreye girer aynı sesler farklı dizilişte yeni bir sözcüğü, aynı sözcükler farklı bir dizilişte yeni bir sözceyi oluşturur.

İletişim ortamında her türlü iletinin değer kazanması anlamlandırma eylemiyle gerçekleşir. Bu bakımdan dil bir anlam olgusudur. Anlamlandırma, anlatma, anlaşma eylemleri dilin bellekte yer alan kavramlarıyla gerçekleştirilmektedir. Dil bilimcilerin dil içi dünya olarak ifade ettiği anlam evreni kişinin, toplumun her türlü değerleriyle duygularıyla, deneyimleriyle sesini ve görüntüsünü kazanmıştır. Adalı, dilsel iletişime şu ifadelerle açıklık getirmektedir. “Vericinin sunduğu iletinin alıcıda eş ya da benzer anlamlar uyandırabilmesi, alıcıyla vericinin yaşamsal ve dilsel deneyim alanlarının kesişmesiyle olanaklıdır. Ancak böyle ortak bir alandan geçen ileti amacına ulaşır.” (Adalı, 2004, 35).

Martinet (1998), dil yetisinin hem bireysel hem de toplumsal yanının olduğunu vurgulamakta, biri olmadan diğersinin düşünülmemeyeceğini ifade etmektedir. Dilin düşünsel yanı aynı zamanda dilin temel varlığının düşünceye dayandığı; dinleme, konuşma, okuma, yazma gibi temel dil becerilerinin geliştirilmesinde bireye düşünme gücü veren dilin kavramlarının, dizgesel yapısıyla gerçekleşeceğini dikkate almak gerekir.

“Yazının bunların dışında toplumsal açıdan çok önemli bir üstünlüğü söz konusudur, kalıcı ve aktarıcı oluşu... “Toplumun yaşamsal, kültürel, sanatsal tüm varlığını taşıyan dili ve düşünceyi, yazı kalıcı kılar. Yazılan şey kendi zaman boyutunda tüm evrene yayılabileceği gibi, yazıldığı andan başlayarak tarihsel zaman boyutunda kuşaktan kuşağa de aktarılabilir. Böylece yazı, bugün kitle iletişim aracılığıyla kalıcı ve aktarıcı olma niteliği kazanmaya başlayan sözün, talkı kaldığı zaman uzam engelini baştan aşmıştır. Var oluşunun nedeni de budur.” (Adalı, 2004, 31.).

“Yazının ikincil ve ayrı bir dizge oluşu kendine özgü gerçekliği de birlikte getirmiştir. Sözlü dilin yaşarlığına, değişkenliğine karşın yazılı dil, dilin bir andaki ve yazan bireyle sınırlı (söz-dil ayrımı) bir kesittir. Bu nedenle değişmez ve durağandır. Dolayısıyla dilsel gelişime olanak veren sözlü dile karşı tutucudur,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

kuralcıdır. Yazı ve konuşma dilleri kendi geleneklerine uygun, birbirinden ayrı iki anlatım yoludur.” (Adalı, 2004, 31)

Ses ve Yazım

Saussure, “Dil yetisini oluşturan ses midir? Hayır değildir. Ses, yalnızca düşüncenin aracıdır, tek başına varlıktan yoksundur. Burada işitim-ekleme birimi olan ses kavramları kaynaşarak gene karmaşık nitelikli fizyolojik anlaksal bir birim oluşturur.” (Akt. Vardar, 1998, 37) der.

İnsan dili yan yana dizilmiş seslerden kuruludur. “Yabancı bir dilde bu sesler, bazen kulağımıza gürültü gibi gelse de bildiğimiz bir dilde onları kolaylıkla ayırırız. Ses akışındaki duraklamalar fikir silsilesindeki ilerlemeye, genellikle uyar; yani insan dili ses imgeleri dizisi halindedir. Hayvanların ses ya da hareketi bölünemez, insan dili parçalara (segment) ayrılır. Bu parçaları değişik sıralamakla sayısız bildiriler yaratırız. İnsan dili boğumlu bir sistemdir.” (Bayrav, 1998, 49). Parçalara ayrılan insan dilinin sesleri de harf denen simgelerle gösterilir. Bu sesler ayrımlaştırılmış olmasaydı yazıda gösterilemezdi.

Her dilin kendi ses birimleri vardır. Bir dilde ayırıcı niteliğe sahip olan bir ses, başka bir dilde ayırıcı niteliğe sahip olamayabilir. Seslerin ayırıcı niteliği yerlerine göre değişir. “Türkçede *-t* ile *-d* kelimenin başında ve ortasında ayırıcıdır.” (Bayrav, 1998, 51) Dil seslerinin ayırıcı niteliği onların yazıda gösterilmesini gerektirir. Ayırıcı niteliği olan her ses simgeleştirilerek sözcüğün anlamı açıklık kazanır. Her dilin ayırıcı niteliği olan ses birimlerine (fonem) o dilin alfabesinde yer verilerek harfler oluşturulur.

“Dil dizgesi sıralılık, rastlantısallık, değişmezlik gibi ilkeleri içermektedir.” (Sausseure, 1998) Dilin ses birimleri gelişigüzel bir şekilde bir sözcükte bir araya gelmezler. Her bir sesin sözcük içinde bir görevi olduğundan sesler belirli bir düzende bir araya getirilir. Buna o dilin dizim kuralları denir. Saussure, bu durumu şu ifadelerle açıklamaktadır. “Bir yandan söylemde sözcükler birbirlerine bir zincirin halkaları gibi bağlanmalarından ötürü, dilin çizgiselliğine

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

dayanan bağıntılar kurar. Çizgisellik iki ögeyi birden söylememize olanaksız kılar. Bu ögeler söz zincirinde birbiri ardınca sıralanır. Dayanağı uzama olan bu birleşimler *dizim* diye adlandırılır. Demek ki dizim her zaman, ardışık iki ya da daha çok birimden oluşur.” (Saussure, 1998, 180). Dil seslerinin oluşturduğu bu dizim yazıma yansımaktadır. Her dilin kendi ses dizimi özellikleri o dilin söyleyişinden doğduğundan, her birey ana dilinin ses edimiyle başka dilleri ifade eder ya da edinçe dönüştürür. Bu yüzden de bir dilden başka dile bir sözcük taşındığında, sözcüğün geçtiği dilin söyleyişiyle yazımının oluşturulması gerekir.

Anlam ayırıcı özellik taşıyan ses birimler (fonem), birçok alofonları içine alan daha büyük bir birliktir. “Alofonlar fonemden küçük parçalar olup fonemin sınırları içerisinde bulunur ve bir dilde anlam ayırıcı nitelik taşımazlar. Fonem, bir bakıma bir “ana-ses”tir. İnsanlar bu ana sesi telaffuz etmeye çalıştıkları halde, yanda bulunan seslerin etkisi ile bu ana-ses yerine tek tek alofonlar çıkar. Fonem yanındaki seslere göre belirtilmeyen ve tek başına kullanılabilen bağımsız bir birliktir. Alofonlar ise yanlarındaki seslere bağlı olarak telaffuz edilir ve buldukları yerler dilin yapısı tarafından ön görülmüştür. Alofonlar, foneme doğru yönelen telaffuz hareketinin yanındaki seslerin etkisiyle değişmesi sonucunda ortaya çıkar ve telaffuz edilir. Fonemlerin sayısı alofonlara göre çok azdır. Herhangi bir dilde bulunan fonem sayısı 25-100 arasındadır. Bu sayı standart kültür Türkçesinde dokuz vokal, yirmi üç konson, bir uzunluk, bir vurgu, bir ses tonu ve bir de kavşak olmak üzere otuz altıdır. Bu sayı anlam ayırma ölçüsüne göre tespit edilmiştir. (Başkan, 2003, 92)

Dilde alofonlarla birlikte parçalar üstü ses birimlerden olan *vurgu*, dilde bir simgeyle gösterilemezse de anlama etki eder ve dildeki sözcüklerin bitişik ya da ayrı yazımında dikkate alınır. Türkçede birleşik sözcüklerin yazımında bunun örneklerine rastlamak mümkündür. “Vurgu yerinin değişmesi ve bazı birleşik kelimelerin vurgu yeri, bileşenlerin kurduğu serbest gruptakine benzememektedir. Kara göz, uçak savar, kuş konmaz, grupları, kalıplaşmış birleşik kelime olunca vurguları son heceye kaymıştır. Karagöz, , uçaksavar, kuşkonmaz gibi yazılmıştır.” (Göğüş, 1962, 247).

Alofonlar, dillerin diyalektlerinde oldukça fazla bulunur. Herhangi bir sesin farklı fonda söylendiğinin örneklerine, Türkiye

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

Türkçesi ağızlarında rastlamak mümkündür. Alofonların varlığı dilde tek bir ses birime dayandığından yazıda bütün alofonları temsil edecek tek ses birim yer alır. Bu da o dilin kültür dili sayılabilecek ağızından seçilir. Karahan, konuyla ilgili, “Dil bilimi araştırmalarına göre, her yazı dili, bir ağız temeline dayanır; yani başlangıçta o lehçenin bir ağızı durumundadır. Diğer ağızlardan farklı tarafı, kültür ve siyaset merkezlerinde yaşayanlar tarafından kullanıldığı için statü kazanmış olması ya da herhangi bir sebeple imtiyazlı bir konumda bulunmasıdır. İstanbul ağızı veya İstanbul ağızlarından biri, İstanbul gibi önemli bir kültür merkezinde konuşulduğu için statü kazanmış ve Türkiye Türkçesi yazı dilinin esasını teşkil etmiştir.” (Karahan, 2000).

Yazma, sözlü iletişim aracı olan dili, yazı denilen görsel ve tek boyutlu bir dizgeye aktarma eylemidir. Kavramları karşılayan ses imgeleri, kendilerini karşılamak amacıyla oluşturulmuş bir işaretler dizgesi kullanılarak yazıya geçirilir. Yani dilsel göstergeler bu kez yazı göstergelerine aktarılır. Yazı ve dil birbirinden ayrı iki dizgedir. Saussure’e göre, “Yazının biricik varlık nedeni dili göstermektir.”

Dil sesleri yazıya aktarılınca paylaşım düzleminde simgelerle görünür kılınır. Uzak düşünceler, farklı söyleyişler ve sesletimler yazı düzleminde ortak birimlere dönüştürülür. Yazı, ortak düşünme ve söyleşme aracıken yazım bu buluşmada seslerin düzen ve dizilişinin adı olur. “Dil yazı birbirinden ayrı iki göstergeler dizgesidir. Yazının biricik varlık nedeni dili göstermektir. Ne var ki dilleri genellikle yalnız yazı aracılığıyla tanırız. Ana dilimiz için bile her an yazılı belge işe karışır. Uzakça bir yerde konuşulan yazı söz konusu oldu mu, yazılı belgelere başvurmak daha da zorunludur.” (Saussure, 1998, 57).

Yazı denilen bu ikincil dizgenin kurallar bütününe yazım (imlâ) denir. Yazma eylemi yazım kurallarına uygun olarak gerçekleştirilir. “Aynı yazı dizgesini, örneğin Latin abecesini kullanan dillerin yazımları arasında ortaklıklar olsa da her birinin yazım kurallarında değişiklikler vardır.” (Adalı, 2004, 30,). Dillerin yazım kurallarının benzer ve farklı oluşu ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi ve anlam bilgisi ilişkilerine dayanır. Söyleyişleri ve sesletimleri benzer olan dillerin ses dizimi doğal olarak birbirine benzeyeceğinden bu durum yazıma ve yazıda sesleri gösteren simgelerin ortak oluşuna etki eder. Diller arasında ortak sözcüklerin varlığı ve ses birimlerin

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

dizimsel benzerlikleri mevcutsa bu da dilin sözcüklerinin yazımına yansır.

Ong'a göre, "Doğal konuşma dilinin tersine yazı her şeyiyle yapaydır. Yazı doğal yazılamaz. Konuşmanın tam tersine yazı, bilinçdışından kaçınılmaz olarak çıkagelmez. Konuşulanla dilin yazılma süreci, bilinçli yaratılmış belirli kuralların yönetimindedir." (Ong, 1992, 101) Bu da demek oluyor ki yazım kuralları dilin kurallarının varlığı sonucunda bilinçli olarak oluşturulmaktadır. Bu durum ise yazımın, dilin oluşumu gibi doğal süreçten geçmediğini gösterir. Yazım, dilin kurallarının temel alındığı bilimsel bir anlayışın ürünüdür. "Yazım, aynı zamanda dil bilgisi kurallarına da bağlıdır; hele bizim dilimizde yazım, büyük ölçüde kurallara bağlıdır. Bu da yazımımıza kolaylık sağlayan ayrı bir üstünlüktür." (Göğüş, 1978, 371). Dil bilgisi kuralları ise dilin doğal gelişim sürecinde ortaya çıkmıştır, öyleyse dilin gelişim süreci yazımı doğurmuştur.

Sözcükler yazıya geçirilirken iletilmek istenen mesajın doğru aktarılması, okuyucunun metni doğru ve kolay algılaması yazılı iletişimde önemli bir özelliktir. Bu özellik herkesçe benimsenmiş, belirli kurallara uyularak sağlanabilir ki bunlara yazım kuralları adı verilir. Dil esas itibarıyla insanların birbirlerini anlamak amacıyla kullandığı iki uçlu, ortak bir araçtır. Bir iletişim düzeneği içinde düşünüldüğünde bu aracın bir ucu "verici"ye, diğer ucu "alıcı"ya dönüktür. İşte bu yapıdan dolayı dil, tek tek kişilerden doğmuş ama ortak bir uzlaşmayla var olmuştur. Yazım kuralları, bu uzlaşmanın doğal bir sonucu olarak zaman içinde yerleşmiş, yaygınlaşmış ve yazılı iletişimin olmazsa olmaz bir parçası hâline gelmiştir. (Beyreli, 2005, 18)

Dildeki her birimin doğru yazılması anlaşılabilirliğin gerçekleşmesi bakımından oldukça önemlidir. Sözcük bir anlam belirtisidir. Sözcüğü yazmak ise, bu belirtiyi canlandırmaktır. Bundan dolayı, yazımı, yalnız bir biçim sorunu saymak doğru değildir, sözcüklerin biçimleri anlamlarıyla ilgilidir. Büyük harfle başlayan bir sözcük, ya bir özel adı ya da bir tümceyi haber verir; kimi "de" ve "ki"lerin ayrı yazılması, bitişik yazılanlara göre başka anlamın belirtisidir. Bundan dolayı, doğru yazımlı bir yazı kolay okunur; okuyucuyu doğru vurgulamaya, doğru titremlemeye götürür ve kolay anlaşılır; yanlış yazım ise gözü aldatır, okumayı ve anlamayı güçleştirir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

Dilin yazıya geçirilmesinde uygulanan yazım yöntemlerini başlıca iki türe ayırabiliriz.

1. Sese dayanan, sesçil yöntem
2. Kökene, biçime dayanan geleneksel yazım.

Bu iki türeden ilkinde, dildeki sesbirimlerin karşılığı olan harflerin seçilmesi ve yazımda her sese bir harfin ya da harf bileşiminin ayrılması söz konusudur. Aynı ölçüde olmasa bile, kimi dillerde bu ilkeye uyulduğu, böylelikle yazılı metinlerin, söyleyiş özelliklerini yansıtabildiği görülür. (Aksan, 2004, 205)

Türkçede bu iki yazım yönteminden birincisi kullanılmaktadır. Türkçede sesçil bir yöntemin kullanılması tesadüfi ya da zorunluluktan kaynaklanan bir durum değildir. Yazımın tercihi dilin ses çeşitliliği, dizilişi ve seslem yapısıyla ilgilidir. Türkçe, ünlüler bakımından zengin bir dil olduğundan ve seslem (hece) yapısı ünlüler üzerine doruklandığından, sesçil bir yazımın kullanılması kaçınılmazdır. Yazım, ayrıca dilin ses dizimiyle birlikte seslem yapısı o dilin söyleyişiyle ilişkilidir. Bu da demek oluyor ki dillerin yazım kuralları, söyleyişinden kaynaklanmaktadır.

“Türkçe sözcüklerin yazımında her ses bir harfle gösterilir; başka deyişle; Türkçenin yazımı sesçil (phonetque)dir. Oysa, birçok Avrupa dilleri sözcüklerin söylenişleri değiştiği halde yazmada eski biçimleri saklamışlardır. Yazımları kök bilimsel (etimologique) bir görünümündedir. Dilimizin yazımı 1928’de yeni Türk harflerinin kabulünden sonra sesçil temel göre düzenlenmiştir.” (Göğüş, 1978, 372).

“Türkçe genel olarak yazıldığı gibi seslendirilen, seslendirildiği gibi yazılan bir dildir. Kimi durumlarda günlük konuşma ve ağızların etkisiyle konuşma akışı, seslendirmeyi yazıdan ayırmaktadır.” (Beyreli, 2005, s. 18). Bu ifadeler Türkçe için hep kullanılmakta, fakat ayrıntısı irdelenmemektedir. Bu tür ifadelerle Türkçede her bir ses birimin alfabe karşılığının olduğu ve bunun yazıda gösterildiği anlamına gelmektedir. Sesçil yazımda her bir ses birimin yazıda gösterilmesi bir zorunluluktur. Dilde seslerle birlikte seslerin alofonları vardır ve bunları alfabe göstermek mümkün değildir. Dolayısıyla bir dilin tam manasıyla söylendiği gibi yazıldığını iddia etmek doğru değildir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

Türkçede seslerin sözcük içinde dizimi bire birdir. Sesçil bir yazıma sahip olan dilimizde her bir ses yazıda gösterilmeye çalışılır. Sesler anlam ayırt edici öge olarak dilin yazımında gösterilir. Bu da anlamayı ve okumayı kolaylaştırır. Anlam ayırt edici özelliğe sahip olan her bir ses birim (fonem) yazıda gösterilmezse dilin yazılı anlatımda kullanımında karşılıklar oluşur.

Yazım kurallarının temel ilkeleri arasında büyük harflerin kullanımı gelmektedir. Dillerde özel ad olarak kabul edilen sözcüklerin baş harfleri büyük yazılır. Bu kural tür adıyla özel adın karıştırılmaması için oluşturulmuştur. Çünkü özel adlarla tür adları arasında söyleyişi bakımından ortaklıklar vardır. Eş sesli durumların yazıda anlamının ayırt edilebilmesi için özel adların baş harfleri büyük yazılır. “Dil bütünüyle adlandırmacı bir yapıdır, her düzlemdeki dil birliği, bir adlandırmadan ibarettir. Adlar, dilin sahip olduğu ad malzemesinden türetilir ve böylece her defasında, her yeni varlığa yeni bir ad oluşturulur; özel ad vermelerde de her yeni varlığa yeni bir ad bulunur. Barczi ve Benkö, de özel adların genel adlardan oluştuğunu söyler. Özel adlarla genel adların ilişkilerinin bir rastlantı olmadığını, türeyişlerinin ortak iki kategori oluşturmalarından, özel adların genel adlardan doğmuş olduğundan söz eder.” (Karaağaç, 2002, 52).

Özel ad, işaret ettiği varlığın herhangi bir özelliğinin herkesçe bilinir olması noktasında, genel ad haline gelebilir. Bu durumun dilde örneklerine rastlanabilir. Böyle durumlarda da yazım kuralları yeniden düzenlenir ve yazım anlama göre biçimlendirilir. Türkçede *alinazik (yemek ismi)*, *karafatma (böcek)* *ayşekadın fasulye* sözcükleri özel adların tür adı olduğuna örnek verilebilir.

Dildeki en önemli yazım kurallarından birisi de birleşik sözcüklerin bitişik ya da ayrı yazımlarıdır. Birleşik sözcüklerin yazımında dilin ses ve anlam özelliklerine ilişkin birçok durum, yazım kurallarına etki eder. Birleşik sözcüklerin yazım kurallarını Göğüş, şu başlıklar altında toplamıştır.

“Birleşenlerinin anlamca kaynaşması:

1. Birleşenleri öz anlamlarıyla kullanılmış olanlar: bilir kişi enli boylu..

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

2. Birleşenlerinin biri öz anlamın kaybetmiş olanlar: arı kuşu, kına çiçeği, göz bebeği...
3. Birleşenlerinin her ikisi öz anlamlarını kaybetmiş olanlar:

Birleşenlerinin sesçe kaynaşması: Kelime birleşmeleri sırasında birleşenlerde bazı fonetik değişimler meydana gelmektedir. Bunlar:

1. Bitişme (agglutination): Bazen bileşenlerde sesçe değişimler olup iki kelime bir kelime gibi gözükmektedir. Kahve-altı/kahvaltı, pazar-ertesi/pazartesi, çörek otu/çöreoğlu, bir-yıldır/bıldır...
2. Kısılma: Birleşik kelimelerin bazılarında, bileşenlerin taşıdıkları eklerin düştükleri görülür. kepçe kulaklı/kepçekulak, cingözlü/cingöz,
3. Ses düşmesi: Bu olay daha çok bir fiille birleşen yabancı isimlerde görülmektedir. Aslında bahis/bahsetme, hatim/hatmetme, azil/azletme,
4. Ses türemesi: His, hak, hal, zan, gibi Arapça kelimelerin son seslerinde “şedde” hiss olunmamakta, his/hissetme, hak/hakketme, hal/halletme, zan/zannetme...
5. Yumuşama: Asıllarında b, c, d sesleri ile biten ve Türkçede yalın oldukları zaman p, ç, t, k ile gösterilen kelimelerdeki son sesle, sesli ile başlayan bir ek veya kelime ile birleşince, yumuşamaktadır. İcat/icadetmek, tekzip/tekzibetmek, izac/izacetmek...”(Göğüş, 1962, 247).

Göğüş’ün ortaya koyduğu bu kurallar önemli ölçüde bugün geçerli olsa da bunlara bugün yenileri eklenmiş, yukarıdaki kurallardan bir kısmı da değişmiştir. Çünkü dilde zamanla oluşan değişimler yazıya da yansır. “Her dil, hem tarihsel bir kalıt, çağlar boyunca oluşmuş bir ürün görünümünü sunar; hem de sürekli değişen, kullanıldıkça dönüşen, konuşuldukça ayrımlaşan devingen bir düzen; kırılğan bir düzlem, geçici bir denge durumu, oluşum içinde bir etkinlik biçiminde algılanır. Gerçekten de kullanım sürekli olarak aracı etkiler.” (Vardar, 1998, s. 19). Dilin aslı öğeleri olan anlam ve ses birimleri değiştikçe, bu değişim dilin kullanım aracı olan yazıya da yansır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

Bitişik yazımın öncesi ile ilgili olarak Zülfikar, “Cumhuriyet döneminde ortaya çıkmış; kelime türetme yollarından biri olarak uygulamaya konmuştur. Cumhuriyet öncesi eski harflerle yapılan yayınlarda birleşik yazma, Farsça kelimeler dışında, Türkçe kelimelerde söz konusu değildir. Bunu Cumhuriyet öncesi yazılmış metinlerde *külbastı* (كول باصدى), *ağaçkakan* (اڭاج قاقان) örneklerinde olduğu gibi görebiliyoruz. Bununla birlikte Cumhuriyet öncesi yıllarda birleşik kelime kavramının bulunduğunu eski dil bilgisi kitaplarındaki açıklamalardan ve verilen örneklerden anlıyoruz.” demektedir.(Zülfikar, 2006)

Türkçenin Yazım Kurallarının Anlam ve Ses Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi

Türk Dil Kurumu tarafından çıkarılan son yazım kılavuzundaki kurallar, Türkçenin temel özellikleri dikkate alınarak düzenlenmiştir. Çünkü yazı dilinin, eğitimde, bilimde, sanatta çok üst düzeyde bir iletişim aracı olarak işlevini sürdürebilmesi için dilin temel kurlarıyla önemli ölçüde uyumlu olması gerekir. Sözcüklerin yazımında her bir sesin bire bir yazıda gösterilmesi, ses birimlerin sözcükte sıralanışı, büyük harfli yazımlar, bitişik ve ayrı yazımlar, harfler için kullanılan işaretler Türkçenin anlam ve ses özelliklerine göre düzenlenir. Dilin yazımının düzenlenişinde, dilin ses dizimiyle birlikte anlam özellikleri esas alınmazsa dilin yazımında keyfilikler, göreceli durumlar oluşur ve yazım öğretimi güçleşir.

Türk Dil Kurumu tarafından çıkarılan yazım kılavuzu dikkate alındığında Türkçenin yazım kurallarının oluşturulmasında ses, biçim, dizim ve anlam özelliklerinin dikkate alındığı görülür.

Seslerin yazıda gösterilmesine ilişkin yazım kılavuzunda şu ifadeye yer verilmiştir. “Türk alfabesi, Latin harfleri esas alınarak I.XI.1928 gün ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun ile kabul edilmiştir. Bu Kanun’a göre, Türk alfabesinde 29 harf bulunmaktadır.” (TDK, 2005).

Yukarıda da belirtildiği gibi dilde anlam ayırt edici birimler olarak fonemler yer almaktadır. Bir dildeki her bir ses birimin (fonem) yazıda gösterilmesi, alofonlarının ise gösterilememesi gerekir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

Türkçede yazıda kullanılan harflerin sayısı yirmi dokuzdur. Burada akla şu soru gelmektedir. Harf sayısının yirmi dokuz oluşu ses birim sayısının da aynı sayıda olduğunu mu gösterir? Türkçede *kapalı e* olarak tabir edilen sesle, *açık - e*, ayrı ses birimler midir, yoksa *kapalı -e*, *açık -e* sesinin alafonu mudur? Yine *gırtlak*, *gazi*, *gıpta* sözcüklerinin ilk sesi olan *-gı* sesi, *gel- gör-, göz...*” sözcüklerinde geçen *-g* sesinden farklı mıdır, yoksa biri diğerinin alofonu mudur? Bu gibi soruları *kel*, *kâr*, *kül*, *kör* sözcüklerindeki *-ke* sesiyle *kar*, *kaç*, *kaş ...* sözcüklerinde geçen *-ka* sesi için de sorabiliriz? Bize göre buradaki ünlü ses olan *kapalı e* sesi diğerinin alofonudur, dolayısıyla bu sesin alfabede harf karşılığının bulunması gerekmez. Ön damak ünsüz olan *ke ünsüzü* arka damak ünsüzü olan *-ka ünsüzünden* farklı bir ses birimdir ve yazıda harf karşılığının olması gerekir. Bu gibi yazımlarda tek bir harfin tercih edilmesinin nedeni *-k* harfinin, hem *-ke sesinin* hem de *-ka sesinin* mana yükünü taşıyabilir olmasıdır.

Dildeki bütün ses birimlerin yazıda gösterilmeyişi seslerin dilin fonetik zenginliğinin gizlenmesine, öğretimde dilin seslerinin öğretiminde yeteri düzeyde gerçekleştirilemeyeşine neden olur. Dilde ses birim düzeyindeki seslerin yazıda gösterilmesi gerekir; çünkü ses birimler anlam ayırt edici özellik taşırlar.

Türkçede yazıda gösterilmeyen seslere, düzeltme işaretiyle yazıda yer vermeye çalışılır. Yukarıda örneği verilen *-ke* sesi, *-k* harfinin yanında bulunan kalın ünlü sesleri gösteren harfler üzerine düzeltme işaret konularak yazıya taşınır. Yazı bazen de işaretler aracılığıyla dilin ses zenginliğinin ifadesine aracı olur.

Yazım özelliklerini belirleyen önemli hususlardan birisi de dil seslerinin sözcük içindeki sıralanışıdır. Türkçede seslerin sözcük içindeki dizim kuralları, ünlü uyumları, ünlü-ünsüz uyumları ve ünsüz-ünsüz uyumları gibi ses ilişkilerine göre düzenlenmektedir. Bu uyum kuralları, dilin binlerce yıllık gelişim sürecinde söylene söylene oluşmuştur. Dilin yazım kuralları, doğal söyleyişin sonucunda oluşan ses dizimi kurallarına göre biçimlenmiştir. Gemalmaz, dilimizde seslerin diziliş kuralının temel ilkesini şu şekilde açıklar. “Vazife unsurları, ses bakımından sonlarına getirildikleri mana unsurları tarafından tayin edilme temayülündedirler. (İlerleyici benzeşme hakimdir: Büyük ve küçük ünlü uyumları; tonluluk-tonsuzluk benzeşmeleri vs.)” (Gemalmaz, 1976). *kardeş-lik*, *meslektaş-ımız*,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

şişman-lık, kontrolü, protokol / protokolü örneklerinde eklerdeki son ünlüler kendilerinden önceki ünlüye uyum gösterdiği gibi yazılmıştır. Bu durum dizim kuralının dildeki yazıma yansımaya örnek oluşturur.

Dildeki ünsüz ilişkileri, ses olayları sözcüklerdeki söyleyiş etkiler ve bu durum da yazım kurallarına yansır. “*Kurt/ kurdu, uç / ucu, yurt / yurdu; his, hissimiz; ret, reddi; fiyat (< fiat), zayıf (< zayıf); kümbet (< gunbed), memba (< menba)* sözcüklerinde çeşitli ses olayları onların yazımını etkilemektedir.” (TDK; 2005) Bu örneklerde *kümbet (< gunbed), memba (< menba)* sözcüklerindeki ses benzeşmesi; *fiyat (< fiat), zayıf (< zayıf)* sözcüklerindeki ses türemesi Türkçenin söyleyiş kurallarından dolayı meydana gelmiş ve söyleyiş bu söyleyiş yazıma yansımıştır.

Türkçede ayrı yazılan ilgeç ve bağlaç görevindeki sözcüklerin yazımı da ses diziminin kuralından etkilenir. Soru Eki *mi, mi, mu, mü*, bağlaç olan *da, de* ayrı yazılsa da ünlü uyumu kuralından etkilenerek yazılır. Bunun yanı sıra *ki bağlacı, -leyin, -mtrak, -gil, -deş* ekleri, Türkiye Türkçesinin yazı dilindeki ünlü dizilişinden etkilenmez. Bu yüzden bu ekler yazı dilinde ünlü uyum kurallarına uymaz. Bu sonuncular da ünlü ünsüz ilişkileri ekin söylenişine ve yazımına etki etmiştir.

Özel adlarda, satır başı ve cümle başı gibi durumlarda büyük harf kullanılması dilde anlamla yazımın ilişkisine ayrı bir örnek oluşturur. Yazılı anlatımda cümle denen anlatım biriminin sınırlarının harflerin yazılışıyla tayin edilmesi anlaşılmalı, okunmayı kolaylaştırır. Dil, *anlama* aracı olduğu oranda görevini yerine getirir. Bunun için de yazımda anlamayı kolaylaştıracak, karışıklığı giderecek kuralların kullanılması gerekir. Yazım kuralları dilin anlam aracı olabilme işlevine destek verir. Özel bir adın baş harfi büyük yazılarak onun tür adından farklı bir anlam taşıdığı yazıda gösterilir.. *Atatürk Bulvarı, Ziya Gökalp Caddesi; Safahat, Kendi Gök Kubbemiz; Nene Hatun, Baba Gündüz...*

Özel adların tür adlarına verilmesi her dilde olduğu gibi Türkçede de görülür. Bu durum yazıda gösterildiğinde anlam kazanır. Yazım, özel adın tür adına verildiğini yazı aracılığıyla kalıcı kılar. Cadde, sokak, dağ, ova vs. gibi yer adları bazen özel isimlerden

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

oluşturulur. “*Yunus Emre Mahallesi, Karaköy Meydanı, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Ziya Gökalp Bulvarı, Nene Hatun Caddesi, Cemal Nadir Sokağı, Fevzi Çakmak Sokağı...*”(TDK, 2005)

Bazen tür adları özelleşir, özel anlam kazanır. Bu duruma yer adlarıyla birlikte dergi, gazete, roman isimlerinde rastlanır. Tür adının özelleşmesi yazımda gösterildiğinde bir değer kazanır. Yazıda baş harfin büyük yazılması, özel olma durumunu görünür kılar. Yazım anlamın varlığını ispat eder. “*Zafer Meydanı, İnkılap Sokağı, Turfanda mı, Turfa mı? Diyorlar ki...*”(TDK, 2005).

Birleşik sözcüklerin yazımı

Birleşik sözcükler birkaç şekilde tanımlansa da tanımların çoğu birbirine benzemektedir “Birleşik kelime, bir tek şey veya bir tek kavramı bildirmek için iki yahut daha çok kelimedenden meydana gelmiş kelime... Birleşik kelimedede kendini oluşturan elamanlardan ayrı bir anlam bulunur.” (Gram. Française). “Birleşik kelime yeni bir kelime yapmak maksadıyla iki veya daha çok kelimenin birleşmesinden meydana gelen kelimedir.” (Matriculation English Grammar). “İki ya da daha çok kelimedenden meydana gelen ve ayrı bir kavram anlatan kelime takımı.” (Türkçe Sözlük).

“Türkçenin bağlantı diye nitelenen özelliği, birden çok sözcüğü birleştirme yolunu da kapsamakta, *ağaçkakan, bilgisayar, çöpçatan, delikanlı, sacayağı, beşibiyerde* gibi yeni birimler, bileşik sözcükler de yapabilmekte, böylece kavramlaştırma daha geniş bir boyut kazanabilmektedir.” (Aksan, 1996, 45). Bu şekilde sözcük birleştirerek yeni bir sözcük türetme yöntemi, Türkçede sıkça başvurulan kurallardandır. Türetilmiş çok sayıda sözcük bulunması yazımın da belirli kurallar göre düzenlenmesini gerektirir.

Sözcükler ister basit, ister türemiş ister birleşik olsun sözlüksel biçim birimlerdir ve tek bir kavramı işaret etmek için biçimlendirilir. Sözcüklerin, tamlamalar, ikilemeler ve diğer söz öbekleri vs. gibi söz dizimsel öğelerden ayrılan yanı, sözlüksel biçim birim olmalarıdır. Sözcükler kalıcı kavram işareti olarak da adlandırılırken söz dizimsel öbekler geçici kavram işaretidir ve söz diziminde görev alır. Bu yüzden birleşik sözcüklerin yazımı söz dizimsel öğelerden ayrı gösterilir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

“Türkçe geniş türetme olanaklarına sahip bir dildir. Bir yandan bütün zaman ve kip çekimlerinin, ad durumlarının, türetmelerin, çoğul yapmanın yalnızca bir ek türüyle (son ek) gerçekleştirilmesi onların art arda getirilmesi bir yandan da birden fazla bağımsız biçim birimlerinin birleştirilerek birleşik sözcüklere dönüştürülebilmesi çok değişik kavramların oluşturulabilmesine olanak verir.” (Aksan, 2006, 99). Türkçenin birleşik sözcük türetme imkanlarının zenginliği yazımda da çeşitliliği ve tutarlı kuralların varlığını gerektirir. Bu yüzden yazım kurallarının dilin dizgesel yapısıyla uyumlu olması gerekir. Gelişigüzel bir yazım anlayışı türetme imkanları çok zengin çeşitli olan bir dilin yazımında karışıklığa neden olur, dil yapılarındaki çeşitlilik yazıma yansıdığı sürece yazım kuralları bir düzene girer.

Birleşik sözcüklerin son yazım kılavuzundaki yazılışlarında, Türkçenin vurgu, ses düşmesi, ses türemesi gibi ses özellikleri gibi ses olayları esas alınmıştır. Bu özelliklere göre bir sözcük ya bitişik ya da ayrı yazılmıştır. Sözcüklerin yazımının Türkçenin ses özelliklerine dayandırılarak bir kurala bağlanması dilin yazım kurallarının öğretilmesini kolaylaştırır. Ayrıca ses dizimi kurallarına dayandırılarak yazım kurallarının oluşturulması, dilin yazım kurallarıyla ses özellikleri arasındaki ilişki ve turtalılığı da ortaya koyar. Bu durum, dilin sesletim ve söyleyişinin yazımda esas alındığı manasına gelir. Söyleyişin nispeten yazıma aksetmesi doğru okuma ve anlamaya yardımcı olur.

1. “Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır: *kaynana* (< *kayın ana*), *kaynata* (< *kayın ata*), *nasıl* (< *ne asıl*), *niçin* (< *ne için*), *pazartesi* (< *pazar ertesi*), *sütlaç* (< *sütlü aş*), *birbiri* (< *biri biri*).
2. *Et-* ve *ol-* yardımcı fiilleriyle birleşirken ses düşmesine veya ses türemesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır: *emretmek* (<emir etmek), *kaybolmak* (<kayıp olmak); *haletmek* (<*hal’ etmek=tahttan indirmek*), *menolunmak* (<*men’ olunmak*); *affetmek* (<af etmek), *reddetmek* (<ret etmek).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

3. Sadece söyleyişte tonlulaşma biçiminde ses değişmesine uğrayanlar ayrı yazılır: *azat etmek, hamt etmek, izaç etmek, iktisap etmek*. Bu örneklerde tonluluk söyleyişte belirtilir.” (TDK, 2005)

Bu son kuralda ses değişmesi olduğu halde sözcükler ayrı yazılmıştır. Yazımda amaç doğru ve kolay okumayı gerçekleştirmektir. buradaki yazımda söyleyişe ve sesletime bağlı kalınmamıştır. Göğüş’ün yukarıda verdiği örneklerde bu tip sözcükler bitişik yazılmıştır.

Bazı birleşik sözcüklerin söylenişinde ulama oluşur. Ulamalı birleşik sözcükler söyleyişte bitişik sesletilmektedir. Özellikle birinci sözcük tek heceliyse iki sözcük tek parçaymış gibi telaffuz edilir. Türk Dil Kurumu, yazım kurallarını oluştururken bu gibi sözcüklerin yazımında dilin doğal söyleyiş kurallarını esas almamıştır. Söyleyişte, özellikle birinci sözcüğün tek heceli olduğu durumlarda, bitişik sesletilen sözcükler yazılırken ayrı yazılmıştır. *Alt etmek, arz etmek, göç etmek, kul olmak, not etmek* örneklerinde sözcüklerin bitişik telaffuzu söz konusudur. Bu tür sözcükler yazım kılavuzunda da ayrı yazılmıştır. Ulama bulunan ve ayrı yazılan başka örnekler: *azat etmek, boş olmak, dans etmek, el etmek, ilan etmek, kabul etmek, kul etmek, oyun etmek, sağ olmak, söz etmek, terk etmek, var olmak, yok etmek, yok olmak ...*

Birleşik sözcüklerin bitişik yazımındaki en önemli hususlardan birisi de parçalar üstü ses birimlerden vurgunun dikkate alınmasıdır. Vurgu, sözcüğün telaffuzunda bir hecenin diğer hecelere göre daha baskın söylenmesidir. Börekçi, vurgunun belirtmeyi kuvvetlendirici bir işlevinin olduğunu söyler. “Oysa her ne kadar "parçalar üstü" olarak adlandırılrsa da vurgunun, söyleyişte belirtmeyi kuvvetlendirici bir işlevi olduğu ve yeri bakımından da dilin yapısal özellikleri ile uyum gösterdiği düşünülmelidir.” (Börekçi, 2005,186). Demircan (2001), vurgulu hecede sesin temel titreşim sayısının, hecelerin görece şiddetinin, ünsüz yeğinliğinin arttığını söyler. “Wang’e göre, belli sınırlar içinde ses titreşim sıklığı vurguyu öbür değişkenlerden daha iyi belirler, ses frekansı vurguyla birlikte artar. Ayrıca hece süresi ile şiddeti vurguyu belirlemede etkili olur.” (Akt. Demircan, 2001, 125) Vurgunun söyleyişle bu düzeydeki ilişkisi yazılı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

metinlerin okunmasında ortaya çıkacağından, metinlerin doğru ve doğal konuşma vurgusuyla okunabilmesi için yazımla vurgunun benzerlik göstermesi gerekir. Hecedeki baskı dilin doğal konuşma seyrinde ortaya çıkar. Yazım kurallarında vurgunun yeri dikkate alınarak sözcük bitişik ya da ayrı yazılır.

Yazım kılavuzunda yer alan kurallarda vurgunun dikkate alındığına dair birçok kural ve örnek yer almaktadır. “*Alt yazı; üst kat, üst küme; ana bilim dalı, ana dili; ön söz, ön yargı; art damak, art niyet; arka teker; yan cümle, yan etki; karşı görüş, karşı oy; iç savaş, iç tüzük; dış borç, dış hat; orta kulak, orta oyunu; büyük anne, büyük baba; küçük harf, küçük parmak; sağ açık, sağ bek; sol açık, sol bek; peşin fikir, peşin hüküm; bir gözeli, bir hücreli; iki anlamlı, iki eşeyli; tek eşli, tek hücreli; çok düzlemlili, çok hücreli; çift ayaklılar, çift kanatlılar...*” (TDK, 2005) örneklerinde birinci sözcükler ikinci sözcüklerin tamlayanı ya da belirteni durumundadır. Belirten, tamlayan ve niteleyen durumundaki sözcüklerin son hecesinde tamlayan vurgusu bulunur ve söyleyişte vurgu kendisini hissettirir. Vurgunun bulunduğu birinci sözcüğün kendisinden sonra gelen sözcükle bitişmemesi, yazılı metinlerin okunmasında vurgunun doğru yerde sesletilmesine fırsat verir. Sıfat fiillerle ve sıfat tamlaması şeklinde kurulan bazı sözcüklerin yazımında da benzer durum söz konusudur. “*Çalar saat, çıkar yol, döner sermaye, güler yüz, koşar adım, yazar kasa, yeter sayı; çıkmaz sokak, geçmez akçe, görünmez kaza, ölmez çiçek, tükenmez kalem; akan yıldız, doyuran buhar, uçan daire...*” (TDK, 2005) örneklerinde birinci sözcükler niteleyen durumundadır ve vurgu birinci sözcüğün son hecesinde bulunur. Okumada birinci sözcük sonunda oluşan doğal soluk baskısı durak oluşturmaktadır. Bu duraktan dolayı sözcüklerin ayrı yazılması ve bunun okumaya yansımaları sesletim bakımından gereklidir.

Dilin birinci eklemcilik düzeyini oluşturan anlamlı ses birimlerin işlev ve görev değiştirmeleri birleşik sözcüklerin yazımına yönelik kuralların konmasında dikkate alınmıştır. “*Akımtoplar, altıpatlar, barışsever, basınçölçer, betonkarar, bilgisayar, çoksatar, dilsever, füzeatar, özezer, pürüzalır, uçaksavar, yurtsever; baştanımaz, değerbilmez, etyemez, haciyatmaz, kadirbilmez, karıncaezmez, kuşkonmaz, külyutmaz, tanrıtanımaz, varyemez; dedikodu, kaptıkaçtı, oldubitti, uçtuuçtu (oyun); biçerbağlar, biçerdöver, göçerkonar,*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

kazaratar, konargöçer, okuryazar, uyurgezer, yanardöner, yüzergezer...” (TDK, 2005) örneklerinde ise çekim eki işlevindeki eklere yapım eki işlevi yüklenerek birleşik sözcük oluşturulmuştur. “Türkçede (-dik, -miş,-r gibi) çekimde görev alan eklerin aynı zamanda ad soylu ögeleri türetmesi yine bu çok işlevliliğin tanıklarındandır.” (Aksan, 2006, 100) Sözcüklere gelen ekler hem işlevin işlevi değiştiği gibi, sözcüklerin de türü değişmiştir.

Bu sözcüklerin ayrı yazılmaları durumunda, yukarıdaki örneklerde yer alan bazı sözcüklerin sonundaki ekler çekim eki gibi algılanabilir ve birleşik sözcük söz dizimsel bir öge (çekimli fiil) görünümü kazanabilirdi. Mesela, *konargöçer, biçerdöver, kaptıkaçtı vs...* gibi sözcükler ayrı yazıldığında, sıralı birleşik cümle ya da ikilemenin yazımıyla benzerlik gösterir. Bitişik yazılma durumu hem ekin değişen işlevinin pekiştirilmesine hem de sözlüksel biçim birimin söz dizimsel biçim birimden ayırt edilmesine destek vermektedir. Bu sözcüklerin yazımında vurgu, ikinci sözcüğün son hecesine kaymıştır. Bu durum bitişik yazılan sözcüğün okunmasında soluk baskısının son hecede toplanmasını, sözcüğün söylenişinin ve yazıda okunmasının bir bütün halinde gerçekleşmesini sağlar.

Pekiştirme sıfatlarının yazımında ise sözcükteki hece vurgusu değil, anlam dikkate alınmıştır. “*Masmavi, taptaze, tertemiz, gömgök, apaçık, kapkara...*” örneklerinde vurgu ilk hecededir. Pekiştirme ögesi anlamlı sözcükten gelen bir ön ek ya da taklidi ses niteliğindedir. Pekiştirme vurgusunun ayrı yazılması durumunda bu yapılar söz dizimsel birimler olan ikilemelerle karışabilir. Oysa bu sözcükler ikilemeler gibi sözdizimsel birim değil, sözlüksel biçim birimlerdir. Yazımlarının da karışmaması gerekir.

İkilemeler, isim tamlamaları, sıfat tamlamaları ve diğer söz öbekleri söz dizimsel ögelerdir ve ayrı yazılırlar. Söz dizimsel ögeler geçici kavram işaretleri olarak adlandırılır ve yazımları hep ayrı gerçekleştirilir.

Sözcüklerin yazım kurallarının düzenlenmesinde Türkçenin anlam özellikleri ve anlam olayları da en çok dikkate alınan durumlardandır. Türkçede sözcük türetilirken deyim aktarması, ad aktarması gibi durumlara çok fazla başvurulur.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

“Anlamlama işleminin dillerde farklı oluşu anlam yapıları bakımından her dile kendine özgü nitelikler kazandırır. Türkçenin bu açıdan en önemli özelliği tek tek sözcüklerde olsun, deyimlerde ve öteki birden çok ögeli birimlerde olsun kavramlaştırma sırasında doğadaki nesnelere dayanması, doğadaki nesnelere, biçimler, renklerden yararlanarak bir şeyi canlandırarak anlatmasıdır. Aşağıda deyineceğimiz gibi soyut kavramlarda da bu eğilim pek çok örneğiyle karşımıza çıkar. Başka dillerde de görülmesine karşın bu eğilim, Türkçede deyim aktarmalarından geniş ölçüde yararlanılarak gerçekleşir. Özellikle renk tonlarında var olan çeşitlilik ve canlı anlatım başka dillerde rastlanmayan bir zenginliği ortaya koyar.” (Aksan, 2006, 97). Dilin bu zengin anlatım imkânları içinde insandan doğaya aktarma, doğadan insana aktarma, doğadaki nesnelere arasında aktarma, somutlaştırma, duyular arasında aktarma, ad aktarması gibi anlam olaylarıyla yeni kavram işaretleri oluşturulur. Türkçede bu şekilde türetilen sözcükler anlam bakımından kalıplaştığından biçimce de birleştirilerek hem anlamca hem de biçimce kalıplaşmış bir yapı elde edilir. Bu tür sözcüklerin yazımında anlamla biçimin uyumu söz konusudur. Başka bir ifadeyle yazım ve anlama göre düzenlenerek içerik ve biçim uyumu sağlanır. “*Aslanağzı, civanperçemi, keçiboynuzu, kuşburnu, turnagagası, açığağz, akkuyruk (çay), alabaş, altınbaş (kavun), altıparmak (palamut), beşbıyık (muşmula), acemborusu, çobançantası, gelinfeneri, karnıkara (börülce), kuşyemi, şeytanarabası, venüşarığı, yılanıyastığı, akşamsefası, camgüzeli, çadıruşağı, gecesevası, ayşekadın (fasulye), hafızali (üzüm), havvaanaeli, meryemanaeldiveni...*” (TDK, 2005)

Türkçeye başka dillerden geçen yabancı sözcüklerin yazımında yer adlarıyla birlikte, bazı özel isimler genelde Türkçe söylendiği gibi ya da dilimize önceden yerleştiği gibi yazılmaktadır.

Örnekler: *Napolyon, Tokyo, Hiroşima, Moskova, Çehow, Osaka, Marsilya, Hollanda, Letonya* gibi...

Bu gibi sözcüklerin yazımında, bazen de okunuşu Latin yazı sistemine göre fakat Türkçede bulunmayan harflerin yer aldığı yazım tercih edilmiştir.

Örnekler: *New York, Rio de Janerio, Nice, Wiener Neustadt, İlimsky* gibi...

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

Bu örnekler, yazımda yerleşik yazımın varlığının olduğunu ya da sözcüklerin yazımı gelenekselleştiğinde alışkanlıkların okumanın önüne geçtiği anlamına gelir. Dilin bir alışkanlık olduğu, yazım kuralları oluşturulurken varlığını göstermiştir. Göstergelerin alışlagelmiş yazım yazı dilinde yerleştiğinde değişmesi yeni anlayışlara düzenlenmesi için uzun zaman geçmesini gerektirir. Bu dilin kullanımda uzamsal bir süreç olduğunu gösterir.

Yabancı dillerden geçen sözcüklerin yazımında Türkçenin ses, anlam ve dizim özelliklerinin dikkate alınarak yazımları en tabii olanıdır. Bir sözcük bir dilden başka bir dile geçerken ses ve anşam bakımından geçtiği dilin bir parçası olur. Başka dillerden Türkçeye geçen sözcükler ses ve söyleyiş bakımından Türkçeye aktarılabilirdiği oranda Türkçedir.

Örnekler: *Aliyyülala, darülaceze, aleyküm selam, cihanşümül, darülfunun...*

Görüldüğü gibi dillerin yazım kuralları; her ne kadar da dilin anlam, ses ve söz dizimi kuralları gibi doğal bir süreçte gelişmeye de dilin doğal gelişim sürecinde ortaya çıkan dil bilgisi kuralları yazıma yansır. Dilin kuralları dikkate alınmadan yazımın ilke ve kurallarının oluşturulması yazım öğretimini zorlaştıracağı gibi, yazılı ifade de karışıklığa ve kuralların sürekli değişmesine neden olur. Yazım kuralları, dilin dizgesel yapısında yer alan birimlerin işlevinin tam manasıyla tespit edilmesiyle oluşturulmalı ve kalıcı kılınmalıdır. Türkçe gibi türetme ve ifade imkanları çok zengin olan bir dilin, anlam ve ses dizgesinde yer alan her birimin işlevinin betimlenerek yazım kuralları düzenlenmelidir. Türkçenin eğitim, bilim, sanat, ve medeniyet dili olarak varlığını sürdürebilmesi için yazılı anlatımda doğru ve güzel kullanılması gerekir.

Dil, yazılı anlatım aracılığıyla edebiyat, bilim ve sanat dili olarak kullanıldığı sürece işlenir, zenginleşir. Sözün anlamı onun kullanımı demek olduğuna göre, bir sözü anlamak, onun nasıl kullanıldığını bilmek, onu uygulamak demektir. Yine bir sözün kullanımı onu yazmak ve söylemek olduğuna göre doğru söylemek ve yazmak doğru anlamak demektir. Doğru anlamak ise doğru yazmak, doğru okumak gerektirir. Bu nedenle dilin kullanımında anlam ile kullanım kuralları arasında bir karşıtlık olmamalıdır. Sözcükte asıl

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

olan, onun anlamı ve bu anlama uygun ifade edilmesidir. Çünkü dilin tek işlevi anlamayı, anlamayı sağlamak olduğuna göre, “Yazının biricik varlık nedeni de dili göstermektir.” (Saussure, 1998).

KAYNAKÇA

- ADALI, Oya, Anlamak ve Anlatmak, Pan Yayıncılık, Ankara 2004.
- AKSAN, Doğan, Anlambilim, Engin Yayınları, Ankara 2006.
- AKSAN, Doğan, Dil Bilim ve Türkçe Yazıları, Multilingual, İstanbul 2005.
- AKSAN, Doğan, Türkçenin Söz Varlığı, Engin Yayınları, Ankara 1996
- BAŞKAN, Özcan, Lengüistik Metodu, Multilingual, İstanbul, 2003
- BENVENİSTE, Emile, Genel Dil Bilim Sorunları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995, Çev. Erdim Öztokat.
- BAYRAV, Süheyla, Yapısal Dil Bilim, Multilingual, İstanbul, 1998.
- BEYRELİ, Latif, Çetindağ, Zerrin, Celepoğlu, Ayşegül, Yazlı ve Sözlü Anlatım, Pegema Yay., Ankara 2005.
- BÖREKÇİ, Muhsine, Türkçede Vurgu -Tonlama – Ölçü - Anlam İlişkisi, Kazım Karabekir Eğitim Fak. Dergisi 2005, Sayı 12 (186-206)
- DEMİRCAN, Ömer, Türkçenin Ses Dizimi, Der Yayıncılık,
- GEMALMAZ, Efrasiyap., Uyum ve Standart Türkiye Türkçesi'nde Uyumlar, II. Milletler Arası Türkoloji Kongresi'nde Sunulmuş Tebliğ, 4-9 Ekim 1976.
- GÖĞÜŞ, Beşir, Türkçe ve Yazın Eğitimi, Kadioğlu, Ankara 1978.
- GÖĞÜŞ, Beşir, Türkçede Bileşik Kelimelerin Oluşumu ve Nasıl Yazılması Gerektiği, Türk Dil Araştırmalı Yıllığı Belleten 1962,
- GUIRAUD, Pierre, Çev. Berke Vardar, Anlambilimi, Multilingual, İstanbul 1999.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

-
- KARAAĞAÇ, Günay, Dil Tarih ve İnsan, Akçağ Yay., Ankara, 2002.
- KARAHAN, Leylâ, Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili-Ağız İlişkisi Türk Dili Kurultayı, Çeşme 2000
- KARADÜZ, Adnan, Anlam ve Kavram İlişkisi, AÜ Sos. Bil. Ens. Dergisi, S. 1, Erzurum 2001.
- KIRAN, Z., Kıran, A., Dilbilime Giriş, Seçkin yayıncılık, Ankara 2006.
- KIRKILIÇ, Ahmet, Akyol, Hayati ve diğerleri, İlköğretimde Türkçe Öğretimi; Pegema Yay., Ankara 2007.
- KOCAMAN, Ahmet, Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönelimler, Türk Dili, Dil Öğretim Özel Sayısı, TDK Yay., S. 379-380/Temmuz-Ağustos 1983
- ONG, J. Walter, Sözlü ve Yazılı Kültür, Metis Yayıncılık, İstanbul 2005.
- SOYKAN, Ömer, Naci, Felsefe ve Dil Wittgenstein Üzerine Bir Araştırma, Kabalcı yayınevi, İstanbul 1995.
- SAUSSURE, F., çev. Berke Vardar, Genel Dil Bilim Dersleri, Multilingual, İstanbul 1998.
- TDK, Yazım Kılavuzu, TDK Yay., Ankara 2005.
- ÜLGEN, G., Kavram Geliştirme, Pegema Yay., Ankara 2001.
- VARDAR, Berke, Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri, Multilingual, İstanbul 1998.
- VYGOTSKY, S. L., Düşünce ve Dil, (Çeviri S. Koray) Çevre Yay., İstanbul 1998.
- ZÜFİKAR, Hamza, Doğru Yazalım, Doğru Konuşalım, www.tdk.gov.tr/TRdosyagoster.aspx .

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*